การกระจายของประชากรแพะและลักษณะของแพะพันธุ์พื้นเมืองในภาคใต้ [1/]

โดย

สมเกียรติ ล่ายธนู [2/] พีรศักดิ์ สุทธิโยธิน [2/] และ เสาวนิต คูประเสริฐ [2/]

บทคัดย่อ

จากการศึกษาการกระจายของประชากรแพะใน 14 จังหวัดภาคใต้ พบว่าในปี พ.ศ. 2526 ภาคใต้มีแพะรวมทั้งสิ้น 65,685 ตัว โดยจะกระจายหนาแน่นมากที่สุดในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ร้อยละ 76.92) รองลงไปคือในเขตจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันตก (ร้อยละ 17.89) และในเขตจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออก (ร้อยละ 5.19) ตามลำดับ แพะพันธุ์พื้นเมืองที่พบในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนมากจะมีสีน้ำตาล ดำหรือน้ำตาลปนดำ (ร้อยละ 67.8) และเป็นแพะที่มีขนาดเล็กทั้งรูปร่างและน้ำหนัก โดยทั่วไปแล้วแพะพันธุ์พื้นเมืองของไทยจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับแพะพันธุ์พื้นเมืองของมาเลย์เซียแต่มีขนาดเล็กกว่า ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมานี้มีแนวโน้มแสดงให้เห็นว่าทั้งจำนวนและขนาดของแพะพันธุ์พื้นเมืองในภาคใต้ลดลงมาก ทั้งนี้อาจจะเป็นผลเนื่องมาจากการพัฒนาด้านการเลี้ยงแพะในประเทศไทยมีน้อยมาก ประกอบกับมีการลักลอบส่งออกแพะที่มีลักษณะดีผ่านทางชายแดนไปยังประเทศมาเลย์เซียมากเกินไป

คำนำ

แพะเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญมากในทางภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่อยู่ใกล้กับชายแดนไทย-มาเลย์เซีย สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2523) ได้รายงานว่าร้อยละ 87.57 ของจำนวนแพะทั้งประเทศกระจายหนาแน่นอยู่ใน 14 จังหวัดภาคใต้ มีเพียงร้อยละ 12.43 เท่านั้นที่กระจายเบาบางอยู่ในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เฉพาะในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้เขตเดียวมีแพะอยู่มากถึงร้อยละ 71.21 ของจำนวนแพะในภาคใต้ หรือร้อยละ 62.50 ของจำนวนแพะทั้งประเทศ หากจะพิจารณาเปรียบเทียบกับสัตว์เศรษฐกิจชนิดอื่นที่

[1/] เสนอการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 23 ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 4-7 กุมภาพันธ์ 2528

[2/] ภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

เลี้ยงอยู่ในเขตนี้แล้วจะพบว่าอัตราส่วนของจำนวนโค กระบือ และสุกร ต่อจำนวนแพะเป็น 7.17, 0.96 และ 1.04 ตามลำดับ ข้อมูลเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าในภาคใต้นั้นแพะควรจะได้รับความสำคัญในลำดับที่ค่อนข้างสูงไม่ลดหลั่นมากไปกว่าสัตว์ชนิดอื่น

จากข้อมูลของจำนวนประชากรชาวไทยมุสลิมและแพะของแต่ละจังหวัดในภาคใต้(สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2523 และ 2526) แสดงให้เห็นว่า โดยทั่วไปแล้วการกระจายของประชากรแพะที่เลี้ยงในแต่ละจังหวัดมีลักษณะการกระจายที่สอดคล้องกับการกระจายของประชากรชายไทยมุสลิม นั่นคือจังหวัดใดที่มีประชากรชาวไทยมุสลิมมากก็จะมีการเลี้ยงแพะเป็นจำนวนมาก ส่วนจังหวัดใดที่มีประชากรชาวไทยมุสลิมน้อยก็จะมีการเลี้ยงแพะเป็นจำนวนน้อยด้วย

Peters (1979) รายงานว่าร้อยละ 84 ของแพะที่เลี้ยงในคาบสมุทรมาลายาเป็นแพะพันธุ์แกมบิงกัตจัง (Kambing Katjang) ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเลี้ยงเพื่อเอาเนื้อ ลักษณะโดยทั่วไปของแพะพันธุ์นี้คือ มีขนาดเล็ก เพศเมียเมื่อโตเต็มที่จะหนักประมาณ 20 กิโลกรัม(Wahid et al, 1978) และอัตราการเจริญเติบโตตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 12 เดือน เพียงประมาณ 57 กรัมต่อวัน (Devendra, 1967 และ Wahid et al, 1978) อย่างไรก็ตามแพะพันธุ์นี้จะทนทานต่อสภาพแวดล้อมในเขตร้อนชื้นได้ดี และมีอัตราการให้ลูกต่อแม่ต่อปีสูง (Hutagalung, 1984)

มีแนวโน้มแสดงให้เห็นว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมาจำนวนแพะในมาเลย์เซียลดจำนวนลงทุกปีในอัตราที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะเดียวกันปรากฏว่าราคาแพะกลับกลับตัวสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเทียบกับราคาสัตว์ชนิดอื่น ๆ (Devendra, 1983 และ Mohd. Khusahry, 1984) เช่น ในระหว่างปี พ.ศ. 2520-2524 จำนวนแพะในมาเลย์เซียลดลงถึงร้อยละ 1.98 ต่อปี ซึ่งในช่วงเดียวกันนี้ราคาแพะสูงขึ้นถึงร้อยละ 9.71 ต่อปี

อุปกรณ์และวิธีการทดลอง

1. การสำรวจ

การสำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติเกี่ยวกับจำนวนแพะใน 14 จังหวัดภาคใต้ได้ปฏิบัติติดต่อกันระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม 2527 แหล่งที่มาของข้อมูลที่สำคัญคือ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดและสำนักงานเกษตรจังหวัด โดยทั้ง 2 หน่วยงานนี้จะเป็นแหล่งเก็บรวบรวมข้อมูลของตำบลและอำเภอ

ต่าง ๆ สำหรับในบางท้องที่ที่มีแพะจำนวนมาก เช่น ในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีการสำรวจและสอบถามเจ้าหน้าที่ในระดับอำเภอและตำบล (ปศุสัตว์อำเภอ เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล หรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) เพิ่มเติม เพื่อเป็นการตรวจสอบความไม่สมบูรณ์ หรือความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่อาจจะเกิดขึ้นได้

ข้อมูลที่นำมาประกอบการวิเคราะห์เป็นสถิติจำนวนแพะในช่วงครึ่งปีแรกของปี พ.ศ. 2526 ของแต่ละจังหวัด และสถิติดังกล่าวนี้จะไม่นับรวมลูกแพะก่อนหย่านม

การศึกษาลักษณะของแพะพันธุ์พื้นเมือง

โครงการวิจัยและพัฒนาการเลี้ยงแพะและแกะในภาคใต้ ภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้ซื้อแพะพันธุ์พื้นเมืองเพศเมียจำนวน 110 ตัว ซึ่งประกอบด้วยแพะที่มีอายุประมาณ 1 ปี (ฟันแท้คู่แรกกำลังงอก) จำนวน 74 ตัว และแพะที่โตเต็มที่แล้ว (ฟันแท้มากกว่า 1 คู่ขึ้นไป) จำนวน 36 ตัวจาก 40 หมู่บ้านในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยทยอยซื้อแพะเหล่านี้ครั้งละประมาณ 20-25 ตัว ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม 2527 ประมาณร้อยละ 30 ของแพะเหล่านี้เคยให้ลูกมาแล้วอย่างน้อย 1 ครั้ง แพะที่ซื้อมาทั้งหมดเป็นแพะที่เลี้ยงแบบปล่อยให้กินหญ้าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และไม่มีการให้อาหารเสริมใด ๆ

การศึกษาลักษณะประจำพันธุ์จะกระทำในวันถัดไปหลังจากที่แพะมาถึงฟาร์มเลี้ยงสัตว์ทดลองในมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เพื่อใช้ข้อมูลเหล่านี้เป็นตัวแทนข้อมูลของแพะที่เลี้ยงในหมู่บ้านแบบที่คลาดเคลื่อนน้อยที่สุด ลักษณะที่ศึกษามี 10 ลักษณะ คือ น้ำหนัก (ก่อนการให้อาหาร) ความยาวรอบอก (ในแนวผ่านข้อกขาหน้า) ความยาวลำตัว (จากหัวไหล่ถึงโคนหาง) ความยาวขาหน้า (จากปุ่มข้อศอกถึงข้อเท้า) ความสูงที่หัวไหล่ (จากหัวไหล่ถึงพื้น) การมีเขาหรือไม่มีเขา การมีติ่งใต้คอ การมีลักษณะหูตั้งหรือหูปรก สีขน และสีผิวหนัง

ผลการทดลองและวิจารณ์

1. การกระจายของประชากรแพะ

จากสถิติจำนวนแพะที่ได้จากการสำรวจใน 14 จังหวัดภาคใต้ (ตารางที่ 1) พบว่าในปี พ.ศ. 2526 ภาคใต้มีแพะรวมทั้งสิ้น 65,685 ตัว เขตที่มีแพะอยู่หนาแน่นมากที่สุดคือ เขต 5 จังหวัด

ชายแดนภาคใต้ (ได้แก่ สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ซึ่งมีแพะจำนวนมากถึง 50,523 ตัว หรือร้อยละ 76.92 ของจำนวนแพะในภาคใต้ รองลงไปคือเขตจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันตก (ได้แก่ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และตรัง) และเขตจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออก (ได้แก่ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง)

ตารางที่ 1 การกระจายของประชากรแพะใน 14 จังหวัดภาคใต้ในปี พ.ศ. 2526

เขต/จังหวัด	จำนวนแพะ (ตัว) 1/	ร้อยละ 2/
เขตจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออก	3,410	5.19
ชุมพร	142	0.22
สุราษฎร์ธานี	661	1.01
นครศรีธรรมราช	1,930	2.94
พัทลุง	667	1.02
เขตจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันตก	11,752	17.89
ระนอง	803	1.22
พังงา	1,268	1.93
ภูเก็ต	1,218	1.86
กระบี่	4,053	6.17
ตรัง	4,410	6.71
เขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้	50,523	76.92
สงขลา	9,453	14.39
สตูล	4,269	6.50
ปัตตานี	14,028	21.36
ยะลา	11,027	16.79
นราธิวาส	11,746	17.88
รวม 14 จังหวัดภาคใต้	65,685	100.00

1/ ไม่รวมลูกแพะก่อนหย่านม

2/ ร้อยละของจำนวนแพะทั้งหมดในภาคใต้

ซึ่งมีแพะจำนวน 11,752 ตัว (ร้อยละ 17.89) และ 3,410 ตัว (ร้อยละ 5.19) ตามลำดับ (ภาพที่ 1) การกระจายของประชากรแพะในแต่ละจังหวัดและแต่ละเขตนี้เป็นไปในลักษณะที่ล่อดคล้องกับรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2523) แต่มีจำนวนรวมของแพะในแต่ละเขตน้อยกว่า ความแตกต่างนี้อาจจะมีเหตุผลเนื่องมาจากความแตกต่างในวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือเนื่องมาจากแพะลดจำนวนลงจริง ซึ่งหากข้อสมมุติฐานอันหลังเป็นจริงแล้วย่อมแสดงว่าในช่วงระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2521-2526) ที่ผ่านมาจำนวนแพะในภาคใต้ลดลงมากถึงร้อยละ 11.21 เขตที่จำนวนแพะลดลงมากที่สุดคือจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออก (ร้อยละ 41.80) รองลงไปคือเขตชายฝั่งทะเลตะวันตกซึ่งจำนวนแพะลดลงร้อยละ 23.34 ส่วนเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นจำนวนแพะลดลงน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 4.29

การที่แพะลดจำนวนลงนี้อาจจะมีเหตุผลสำคัญ เนื่องมาจากจำนวนผู้เลี้ยงลดลงและความต้องการแพะเพื่อใช้ในการบริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ (มาเลย์เซีย) มีมากขึ้น ดังนั้นพ่อ-แม่พันธุ์เป็นจำนวนมากจึงถูกฆ่าชำแหละเพื่อบริโภคหรือส่งออกไปขายที่ประเทศมาเลย์เซีย ซึ่งจะได้ราคาดีกว่าขายในประเทศไทยมากกว่าเท่าตัว

2. <u>ลักษณะของแพะพื้นเมือง</u>

จากการศึกษาลักษณะของแพะพันธุ์พื้นเมืองเพศเมีย (ตารางที่ 2) พบว่าเมื่อแพะโตเต็มที่แล้วจะมีน้ำหนักโดยเฉลี่ย 16.44 กิโลกรัม ซึ่งสูงกว่าน้ำหนักเมื่ออายุ 1 ปีประมาณ ร้อยละ 22 สำหรับความยาวรอบอก ความยาวลำตัว ความยาวขาหน้า และความสูงที่หัวไหล่ของแพะที่โตเต็มที่แล้วจะเป็น 59.58, 51.44, 27.29 และ 48.47 เซนติเมตร ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยของลักษณะเหล่านี้จะสูงกว่าค่าเฉลี่ยของแพะเมื่ออายุ 1 ปี ประมาณร้อยละ 6 ถึง ร้อยละ 10 แพะพันธุ์พื้นเมืองทั้งหมดจะมีเขา แต่มีต่างใต้คอเพียงร้อยละ 6.36 และมีลักษณะหูตั้งเพียงร้อยละ 15.45 เท่านั้น ส่วนสีของผิวหนังนั้นพบว่าร้อยละ 55.45 จะมีผิวหนังสีขาว นอกนั้นจะมีผิวหนังสีดำ (ร้อยละ 35.45) และสีน้ำตาล (ร้อยละ 9.10) เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ภาคใต้ของประเทศไทยจะอยู่ในเขตร้อนชื้น แต่สีขนของแพะ (ตารางที่ 3) กลับมีสีน้ำตาล สีดำ และสีน้ำตาลปนดำในสัดส่วนที่มากที่สุดรวมถึงร้อยละ 67.8 ส่วนที่เหลือจะเป็นสีปนกันระหว่างสีขาว สีเหลืองกับสีอื่น ๆ สีขนที่พบน้อยที่สุดคือ สีดำปนเหลือง ซึ่งมีอยู่เพียงร้อยละ 1.8

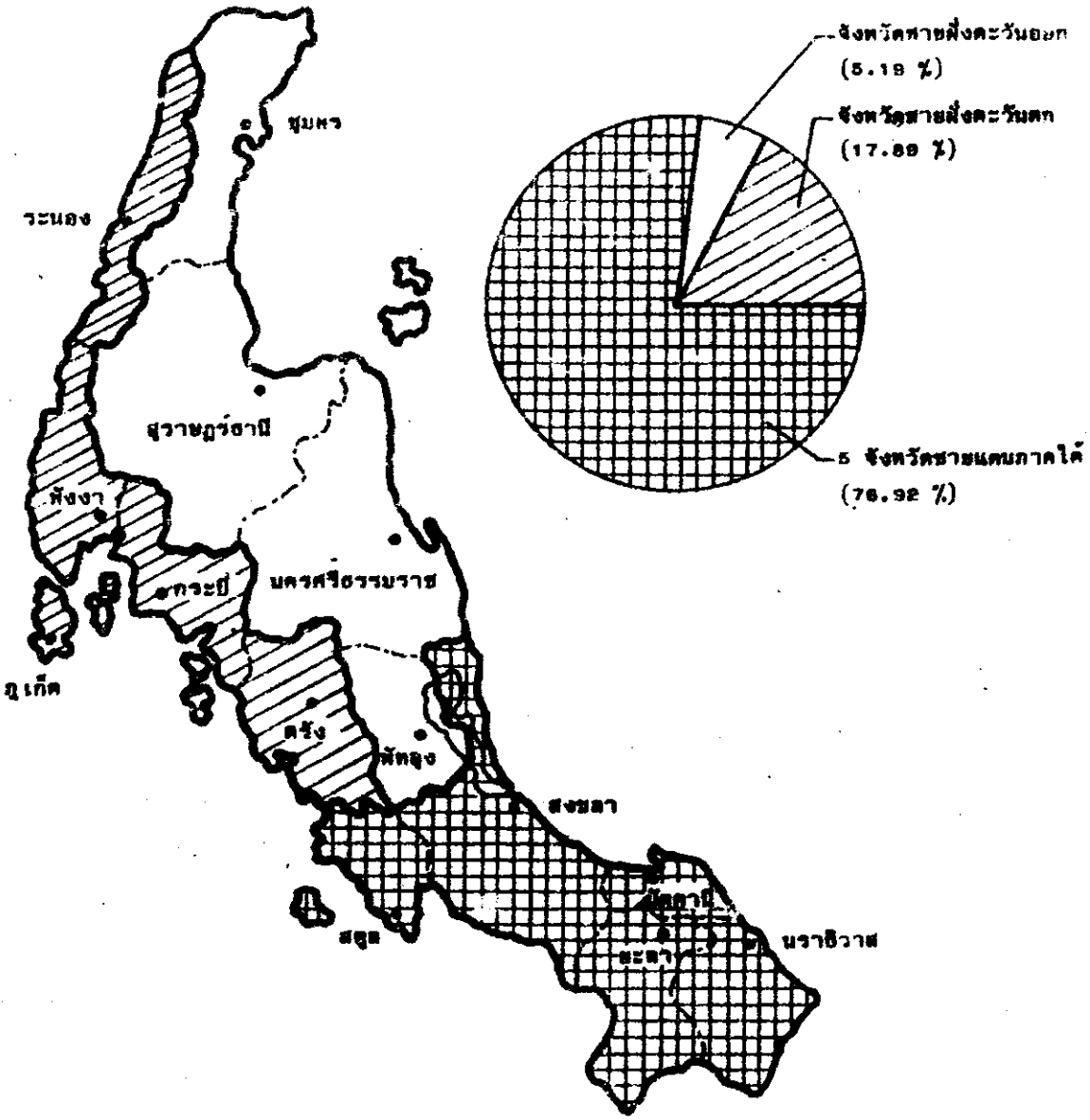

ภาพที่ 1 การกระจายของประชากรในพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะต่าง ๆ ของแพะพันธุ์พื้นเมืองไทยของภาคใต้

ลักษณะ	ค่าเฉลี่ย 1/	
	อายุประมาณ 1 ปี 2/	โตเต็มที่แล้ว 3/
น้ำหนัก (กก.)	12.78 ± 0.35	16.44 ± 0.51
ความยาวรอบอก(ซม.)	54.28 ± 0.52	59.58 ± 0.82
ความยาวลำตัว (ซม.)	46.82 ± 0.44	51.44 ± 0.52
ความยาวขาหน้า (ซม.)	25.70 ± 0.20	27.29 ± 0.33
ความสูงที่หัวไหล่ (ซม.)	44.95 ± 0.45	48.47 ± 0.55
การมีเขา (ร้อยละ)	100.00	
การมีติ่งใต้คอ (ร้อยละ)	6.36	
หูตั้ง (ร้อยละ)	15.45	
สีผิวหนัง (ร้อยละ)		
- น้ำตาล	9.10	
- ดำ	35.45	
- ขาว	55.45	

1/ ค่าเฉลี่ย ± ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน

2/ ข้อมูลจากแพะเพศเมีย 74 ตัว

3/ ข้อมูลจากแพะเพศเมีย 36 ตัว

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบลักษณะสีขนระหว่างแพะพันธุ์พื้นเมืองของไทยและของมาเลย์เซีย

ลักษณะสีขน	จำนวน (ร้อยละ)	
	พันธุ์พื้นเมืองของไทย 1/	พันธุ์พื้นเมืองของมาเลย์ 2/
น้ำตาล	23.8	19.0
ดำ	12.8	15.3
ขาว	4.6	1.4
น้ำตาลปนดำ	31.2	31.8
น้ำตาลปนขาว	8.3	15.4
ดำปนขาว	14.7	-
ดำปนเหลือง	1.8	-
น้ำตาลปนดำและขาว	2.8	16.1
รวม	100.0	100.0

1/ ข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างแพะจำนวน 110 ตัว ในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

2/ ที่มา : Nishida et al (1975), ข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างแพะจำนวน 735 ตัวในคาบสมุทรมาลายา

ผลจากการศึกษาครั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะต่าง ๆ ของแพะพันธุ์แกมบิงกัตสัง ซึ่งเป็นแพะพันธุ์พื้นเมืองของมาเลย์เซียแล้ว พบว่า แพะพันธุ์พื้นเมืองไทยมีน้ำหนักน้อยกว่า และขนาดรูปร่างเล็กกว่าแพะพันธุ์แกมบิงกัตสังซึ่งศึกษาโดย Devendra (1966,1979) และ Nishida et al (1975) อย่างไรก็ตามหากจะดูจากลักษณะที่ปรากฏให้เห็นอื่น ๆ เช่นลักษณะของสีขน สีผิวหนัง ลักษณะใบหูที่มีขนาดเล็ก และรูปทรงโดยทั่วไปแล้วแพะพันธุ์พื้นเมืองไทยจะมีลักษณะใกล้เคียงกับแพะพันธุ์แกมบิงกัตสังซึ่งรายงานไว้โดย Devendra (1983) และ Nishida et al (1975) มาก

มีความเป็นไปได้สูง ว่าแพะพันธุ์พื้นเมืองไทยในภาคใต้เป็นแพะพันธุ์เดียวกับแพะพันธุ์แกมบิงกัตตังของมาเลย์เซีย ซึ่งหากเป็นจริงแล้วความแตกต่างในเรื่องน้ำหนักและขนาดรูปร่างอาจจะเป็นผลเนื่องมาจาก การพัฒนาการด้านการเลี้ยงแพะในประเทศไทยมีน้อย ทั้งในด้านพันธุ์ การปรับปรุงพันธุ์ อาหาร การจัดการและอื่น ๆ ประกอบกับแพะที่ส่งออกสู่ตลาดมาเลย์เซียส่วนมากเป็นแพะที่มีลักษณะดีและมีขนาดใหญ่ซึ่งเป็นไปตามความต้องการของผู้ซื้อและขายได้ราคาสูง

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2523. รายงานสำมะโนการเกษตร 2521. ทั่วราชอาณาจักร และภาคใต้ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2523. สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523. ภาคใต้. สำนักนายกรัฐมนตรี.

Devendra, C. 1966. Studies in the nutrition of the indigenous goat of Malaya. I. The body measurements, composition of sample joints and their relationship to carcass composition. Malay. Agric. J. 45:345-369.

Devendra, C. 1967. Studies in the nutrition of the indigenous goat of Malaya. II. The maintenance requirement of pen-fed goats. Malay, Agric. J. 46:80-97.

Devendra, C. 1979. Goat and sheep production potential in the ASEAN region. Wrld. Anim. Rev. (F.A.O.). 32:33-41.

Devendra, C.1983. Goat : Husbandry and Potential in Malaysia. Ministry of Agriculture. Malaysia.

Hutagalung, R.I. 1984. The national goat program for chevon and dairy production in Malaysia. Paper presented at the International Seminar on Goat Production and Management in Asia and the Pacific. May 7-13, 1984. Los Banos, the Philippines.

Mohd. Khusahry, Mohd. Yusuff. 1984. The problems of goat production in Malaysia. Paper presented at ACIAR Workshop on Goat Research in the Tropics. February 6-8, 1984. Brisbane, Australia.

Nishida, T., Tanaka, K., Fujio, Y. and Shotabe, T. 1975. Studies on the interelationship between the Malaysian jungle fowl and native poultry and morphological investigations on native livestock in Malaysia- Progress Report. University of Tokyo. Japan.

Peters, K.J. 1979. Goat production in low income economic units of selected area in West-Malaysia. Institute of Animal Production. Technical University. Berlin, Federal Republic of Germany.

Wahid, A., Mukherjee, T.K. and Mahyuddin, M.D. 1978. Breeding and selection for improvement of goats in Malaysia. In Breeding for Ruminant Production in the Tropics. ed. K. Baharin, P. 19-41. MSAP/SABRAO. Serdang, Mlalysia.